

صادرات محصولات غذایی ایران و ضرورت ایجاد تحول در آن

از: بهروز فروتن

واقعیت‌های هشداردهنده می‌نویسد .
در ابتدا توجه خوانندگان را به تصویری
کلی از دورنمای رشد تجارت محصولات کشاورزی
تا سال ۲۰۰۰ جلب می‌نماید :
"کمیته بررسی مشکلات کالا و تولیدات
محصولات کشاورزی " و ابسته به سازمان خواربار
و کشاورزی "فائو" از تاریخ ۱۱ تا ۱۷ ژوئن سال
۱۹۹۳ در شهر رم در مقر این سازمان برگزار
شد .

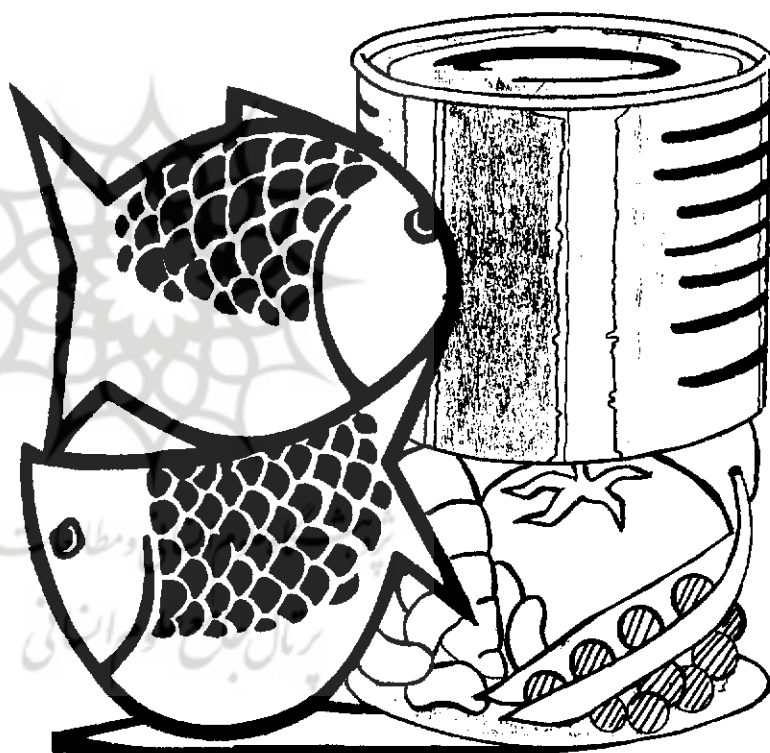
در اجلاس این کمیته ادوارد ساتوما مدیر کل
"فائو" به نکات مهم زیر اشاره کرد .

۱- رشد تجارت محصولات کشاورزی در دهه
۱۹۹۰ تا سال ۲۰۰۰ نسبت به دهه قبلی
۵۰ درصد کاهش خواهد داشت .

۲- اگر این روند ادامه پیدا کند کشورهای
جهان سوم صرفاً " به صورت واردکننده و
کشورهای صنعتی به صورت صادرکننده محصولات
کشاورزی در خواهند آمد .

۳- نبود تعادل در مبادله تجاری در کشورهای
جهان سوم وضعی را بوجود خواهد آورد که
حجم ناخالص واردات هر ساله افزایش خواهد
یافت .

۴- روند قیمت محصولات کشاورزی در بازار
بین‌المللی معکوس خواهد بود و سرانجام این
که برای تأمین نیاز جمعیت روبه افزایش
کشورهای در حال توسعه باید تولیدات غذایی
این کشورها طی ۲۰ سال آینده به بیش از
۶۰ درصد افزایش یابد .

نیاز به تحول در

صنایع غذایی ایران

هدف از طرح دورنمای کلی اقتصاد کشاورزی
جهان تاکید بر این واقعیت است که اقتصاد
ایران خواه برای تامین غذای مردم در داخل
و خواه برای توسعه صادرات غیرنفتی و در رأس
آن محصولات غذایی به تحولی عظیم و بسیج

جمعیت می‌چرخد ، ضرورت حیاتی رسیدگی
به مسایل و مشکلات مربوط به این مقوله را عنوان
می‌کنند . نگارنده براین باور است که گرچه این
گفتارها و نوشتارها کمتر عمل می‌شوند ولی از
سکوت و بی‌تفاوتی بهتراند ، هم از این روست
که خود از مقوله مکرر اهمیت صنایع غذایی
ایران در صادرات غیرنفتی به منظور بیان

این روزها موضوع صادرات غیرنفتی و وابستگی
شدید آن به نوسان‌های حاصل از سیاست‌های
تعدیل اقتصادی به موضوع روز محافل صنعتی ،
اقتصادی و بازرگانی کشور تبدیل شده است . در
سمینارها ، کنفرانس‌ها و مطبوعات ، سخنرانان و
نویسندگان با دیدگاه‌های گوناگون و با ارائه
آمار و ارقامی که عمدتاً " حول محور افزایش

ملی نیاز دارد .

به عبارت دیگر ، خواه برای کاهش سالانه ۶۷ میلیارد دلار واردات مواد غذایی و خواه برای افزایش صادرات غیرنفتی از ۳/۵ میلیارد دلار (در موفق‌ترین سال‌ها) ، تحول باید به صورت عزم ملی در ایجاد توسعه اقتصادی کشور درآید .

در سال‌های ۵۶-۱۳۵۵ درآمد حاصل از فروش نفت به ۲۳ میلیارد دلار می‌رسید و جمعیت کشور ۳۶ میلیون نفر بود . اکنون با درآمد ارزی ۱۸ میلیارد دلاری ، جمعیت کشور از مرز ۶۰ میلیون نفر گذشته است . تا سال ۲۰۱۰ که جمعیت ایران از مرز ۱۲۰ میلیون نفر می‌گذرد فرصت زیادی نمانده است . به راستی برای تأمین درآمد ارزی برای آن سال‌ها چه باید کرد ؟ روشن‌ترین پاسخ همان ایجاد تحول در اقتصاد کشور و به تبع آن بخش کشاورزی و صنایع غذایی است ، چرا که سرزمین ما تنها در این زمینه امکانات بالقوه فراوان دارد و ارزش افزوده حاصل از صادرات محصولات غذایی چند برابر بخش‌های دیگر است .

یکی از ارکان مهم توسعه اقتصادی ایران ، محصولات صنعتی کشاورزی است . چنانچه در زمینه کشاورزی و صنایع غذایی تبدیلی موفقی نشویم در سایر زمینه‌های صنعتی نیز موفقی نخواهیم شد . پس عزم ملی برای توسعه صنایع غذایی ضرورتی حیاتی است و ما چه بخواهیم و چه نخواهیم جز توجه و بهره‌گیری از امکاناتی که داریم ، هیچ چاره‌ای نداریم . ارتقاء اقتصاد کشورهای در حال توسعه در گرو پیشرفت بخش کشاورزی به عنوان بخش مسلط اقتصادی آن کشورها است و هیچ کشوری را در جهان نمی‌توان یافت که بدون توسعه کشاورزی به رشد اقتصادی دست یابد . اینجاست که نقش توسعه صنایع تبدیلی غذایی به عنوان اهرم تعیین کننده آشکار می‌شود ، چرا که با درآمد حاصل از صادرات محصولات کشاورزی می‌توان زمینه گسترش سرمایه‌گذاریهای صنعتی را فراهم کرد .

موانع رشد صنایع تبدیلی غذایی

همان طور که اشاره شد ارزیابی صادرات مواد غذایی کم و ارزش افزوده آن زیاد است . بنابراین یکی از ابزارهای مهم رهایی از اتکای کامل به صدور نفت ، توسعه و رشد محصولات صنعتی کشاورزی است که این مهم جز ، با گسترش صنایع تبدیلی غذایی و ارتقاء کیفیت بسته‌بندی میسر نخواهد بود .

برای رسیدن به هدف صدور کالاهای غیرنفتی و در رأس آنها مواد غذایی باید مشکلات و موانع این رشته را بررسی کرد :

مالیات

گفته می‌شود صدور مواد غذایی تنها از ۵ درصد معافیت مالیاتی برخوردار است در حالی که این معافیت برای صدور کالاهای صنعتی صد درصد است . به اعتقاد نگارنده ، برای تشویق سرمایه‌گذاری در بخش صنایع غذایی باید این بخش از پرداخت مالیات معاف شود ، زیرا صنایع غذایی برخلاف سایر صنایع به علت برخورداری از امکانات داخلی نه تنها از برتریست بلکه با اندک توجهی می‌تواند به صنعت ارزآوری تبدیل شود . پیشنهاد می‌شود برای حمایت از صنایع تبدیلی غذایی معافیت و یا تشویق‌های مالیاتی در نظر گرفته شود .

تعرفه‌ها

این موضوع از دو بعد واردات و صادرات اهمیت دارد . برای مثال ، برای واردات مواد اولیه بسته‌بندی و ماشین‌آلات مورد نیاز این رشته حداقل تعرفه اعمال شود و واردات مواد غذایی بسته‌بندی نشده سایر کشورها که گاه غیربهداشتی و غیراستاندارد هستند محدود شود .

در بعد صادرات وزارت امور خارجه باید تمهیدات لازم را برای اعمال تعرفه‌های ترجیحی به خصوص از طرف کشورهای که شرکای اصلی تجاری ایران به شمار می‌آیند فراهم آورد .

نقدینگی و تسهیلات اعتباری

نقدینگی صاحبان صنایع ایران به خاطر افزایش قیمت مواد اولیه و ماشین‌آلات در اثر تک نرخ شدن ارز ، به شدت کاهش یافته است . سیستم بانکی کشور آنچنان که باید از صاحبان صنایع در برابر این مشکل حمایت چندانی به عمل نیاورده است . از طرف دیگر تسهیلات اعتباری صادراتی بانرخ ۱۸ درصد نمی‌تواند در خدمت صادرات باشد . چون ضریب از بین رفتن محموله‌های غذایی به علت فسادپذیری بسیار بالا است . پیشنهاد می‌شود در نرخ تسهیلات اعتباری صادراتی تجدیدنظر اساسی شود .

کمبود سرمایه‌گذاری

منأ سفانه در کشور مابه علت مشکلات موجود بر سر راه تولید ، بیشتر سرمایه‌گذارها در بخش خدمات و تجارت انجام می‌شود .
برای توسعه صنایع تبدیلی غذایی و افزایش محصولات صادرات غیرنفتی می‌باید بانک‌های تجاری با اعطای تسهیلات اعتباری و بابه‌ره کم ، متقاضیان احداث کارخانه‌های صنایع تبدیلی و کارخانه‌های صنایع بسته‌بندی را به سرمایه‌گذاری تشویق کنند .

مشکلات حمل و نقل

مسایل حمل و نقل چه از نظر کمی و چه از نظر کیفی از عوامل بازدارنده صادرات مواد غذایی است . نرخ بالای کرایه حمل بویژه در حمل دریایی هوایی و نبود امکانات لازم در حمل دریایی و تجهیزات سردخانه‌ای دربندار و مبنای خروجی ، همه از عوامل بازدارنده صادرات به شمار می‌آیند .

صادرات به صورت فله

برخی از دست‌اندرکاران صنایع غذایی پیشنهاد می‌کنند که محصولات غذایی را با توجه به کمبود وسایل بسته‌بندی و کیفیت پایین آنها به صورت فله به بازارهای مصرف کشورهای حوزة خلیج فارس ، ترکیه ، پاکستان و جمهوریهای تازه استقلال یافته آسیای مرکزی صادر کنند .

این کار به رغم برخورداری از منافع کوتاه مدت ، در درازمدت به نفع صادرکنندگان نخواهد بود . لازم است بازارهای مذکور را هر چه سریع‌تر با روش‌های بسته‌بندی استاندارد در اختیار گرفت ، در غیراین صورت صدور کالای فله به این کشورها نمی‌تواند پی‌درپی ادامه یابد و به محض بهبود وضعیت اقتصادی آنها ، محصولات بسته‌بندی سایرین موجب می‌شود تا

بازار فروش محصولات فله ایران از بین برود

صندوق ضمانت صادرات

این صندوق در سال ۱۳۵۲ تأسیس شد . در سال‌های اخیر اداره آن به عهده مرکز توسعه صادرات ایران بوده است . به گفته یکی از مسئولان ، مرکز یادشده با بودجه ۲۰۰ میلیون ریالی از نفع‌الیهت خود را از سرگرفته است . روشن است رقم مذکور نمی‌تواند پاسخگوی زیان احتمالی صادرکنندگان باشد .

بازاریابی و تبلیغات

صاحبان صنایع غذایی به علت هزینه‌های سنگین تبلیغات و بازاریابی قادر به تأمین بودجه‌های تبلیغاتی نیستند . مرکز توسعه صادرات ایران باید در این زمینه بیش از پیش به صادرکنندگان یاری رساند .

فعالیت مرکز توسعه صادرات ایران در برپائی نمایشگاه‌های تخصصی ، ایجاد نمایشگاه‌های اطلاعاتی در سطح جهان ، اعزام گروه‌های بازاریاب به کشورهای صنعتی و دعوت از شرکت‌های معتبر خارجی برای بازدید از نمایشگاه‌های تخصصی صادراتی می‌تواند در زمینه تبلیغات و بازاریابی محصولات ایرانی بسیار مؤثر باشد . از دیگر خدمات مفید مرکز توسعه صادرات ایران می‌تواند تأسیس بانک اطلاعاتی در زمینه صادرات باشد .

مقررات صادرات و واردات و مراکز گوناگون تصمیم‌گیری

مقررات صادرات و واردات باید با توجه به شرایط نوین اقتصادی کشورها متنگ با سیاست تعدیل اقتصادی تدوین شود . در جلسه اخیر انجمن متخصصان صنایع غذایی که در محل اتاق بازرگانی و صنایع و معادن ایران برگزار شد ، وزیر بازرگانی نوید داد مقررات جدید صادرات و واردات ظرف چندماه آینده به اجرا در خواهد آمد و مشکلات ناشی از تعدد مراکز تصمیم‌گیری از بین خواهد رفت و وزارت بازرگانی تنها متولی صادرات و واردات خواهد بود . امید است این اقدام یکی از مشکلات عمده صادرات مواد غذایی را از میان بردارد ، چرا که تأخیر در ارسال مواد فاسد شدنی زیان‌های سنگینی به صادرکنندگان وارد می‌سازد .

ایجاد مراکز تحقیقاتی و افزایش

سرمایه‌گذاری‌های پژوهشی

برای رشد و توسعه صنایع غذایی ، تحقیقات کاربردی متناسب با شرایط اقتصادی ، اجتماعی و فرهنگی ضرورت کامل دارد . بامدیریت و سازماندهی تحقیقات می‌توان از پراکندگی کارها

در این میان اهمیت دارد ، نقش دولت است . تأمین هزینه‌های سدگین تکنولوژی و تجهیزات پیشرفته بسته‌بندی از عهده هیچ یک از صاحبان صنایع غذایی بر نمی‌آید و اگر دولت در این زمینه سرمایه‌گذاری نکند و به صادرکنندگان باری نرساند صادرات مواد غذایی سرنوشت چندان خوبی نخواهد داشت .

برای آگاهی بیشتر از اهمیت سرمایه‌گذاری در بسته‌بندی به مطالب و ارقام زیر توجه فرمائید :

امروزه در آمریکا و اروپا صنعت بسته‌بندی ، ۲۰۰ نوع صنایع تولیدی گوناگون را در بر می‌گیرد . در آمریکا ۳۰۰ هزار شرکت تولیدکننده و خدماتی از تکنولوژی تازه بسته‌بندی استفاده می‌کنند ، و در حدود یک میلیون نفر در این صنعت به کار مشغول هستند ، و به طور کلی ۷۵ درصد از تمام محصولات تولید شده بسته بندی می‌شود . میزان فروش محصولات بسته‌بندی در آمریکا بالغ بر ۵۵ میلیارد دلار است و پیش‌بینی می‌شود این رقم تا سال ۲۰۰۰ به ۷۰ میلیارد دلار برسد . در اروپا و آمریکا ۵۰ درصد از کل کاغذ و مقوای تولید شده صرف بسته‌بندی می‌شود . ۴۵ درصد از کل شیشه تولیدی صرف ساخت بطری و دیگر ظروف شیشه‌ای می‌شود . ۲۹ درصد کل پلاستیک تولیدی در بسته‌بندی به کار می‌رود . سخن آخر این که در آمریکا و اروپا جایگاه صنایع بسته‌بندی به‌عنوان سومین صنعت بزرگ غرب شناخته شده است و ۹۴ درصد غذای آمریکائیان توسط صنایع غذایی تأمین می‌شود . قصد از طرح ارقام بالا تنها تأکید بر اهمیت بسته‌بندی است و نه مقایسه .

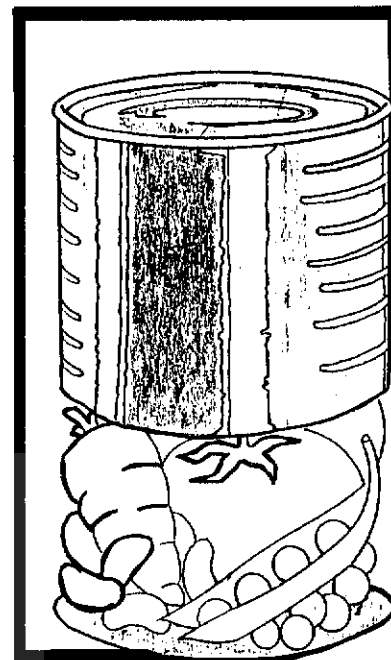
بنابراین آنچه که گذشت صنعت بسته‌بندی در ایران به تحولی عظیم نیاز دارد تا صنایع کشور و در رأس آن صنایع غذایی در خدمت صادرات کالاهای غیرنفتی درآید .

مشکل بسته‌بندی ایران تنها جنبه‌های هنری ، طراحی ، زیبایی بسته‌بندی و کیفیت چاپ نیست بلکه مشکل اصلی تکنولوژی و تجهیزات آن است .

بسته‌بندی بویژه در صنایع غذایی سخن‌نگوید و یا نشود . چون واقعیت‌های کشور به هیچ یک از ما اجازه تعلل نمی‌دهد ، چه بخواهیم و چه نخواهیم چاره‌ای جز گسترش و تجهیز امکانات بسته‌بندی نداریم ، چه برای صادرات و چه حتی برای تأمین غذای جمعیت روبه افزایش کشور .

حتی اگر به بازارهای جهانی نیاندیشیم (که باید اندیشید) تجهیز امکانات بسته‌بندی در جهت کاهش واردات و صرفه‌جویی ارزی در خدمت افزایش توان اقتصادی کشور خواهد بود . درآمد حاصل از فروش نفت نباید برای خرید مایحتاج عمومی و تأمین غذایی مردم بلکه باید برای سرمایه‌گذاری در بخش‌های زیربنایی اقتصاد کشور صرف شود . و به اعتقاد نگارنده ، سرمایه‌گذاری در صنایع بسته‌بندی سرمایه‌گذاری زیربنایی است .

بسته‌بندی از عمده‌ترین مشکلات فعلی صادرات صنایع غذایی به شمار می‌آید . اما آنچه

و به هدر رفتن وقت و انرژی جلوگیری کرد .

شبکه‌های تحقیق و توسعه را می‌توان با پشتیبانی دولت و با همکاری دانشگاه‌ها و مدیریت بخش خصوصی در تمام واحدهای صنایع غذایی ایجاد کرد . این شبکه‌ها می‌توانند ظرفیت تکنولوژیکی صنایع غذایی را ضمن افزایش توان بالقوه صادرات ، ارتقاء بخشند . همچنین واحدهای تحقیق و توسعه صنایع غذایی می‌توانند در امر آموزش و تربیت نیروهای متخصص و تکنسین‌های صنایع غذایی بسیار مؤثر باشند .

صادرات مواد غذایی در گرو حل مشکل بسته‌بندی

در میان مشکلات صنایع غذایی ایران که در بالا به آنها اشاره شد بسته‌بندی عمده‌ترین مشکل است . امروز کمتر کسی است که در محافل مختلف صنعتی ، اقتصادی و بازرگانی از اهمیت

